

سیاست‌گذاری زبانی و نیازهای ملی و

بین‌المللی

با شروعی دیگر در تقویم آموزشی، به استقبال سال تحصیلی جدید می‌شتابیم، در حالی که امیدواریم در سال جدید بتوانیم با استفاده از کوله‌بار تجربیات گذشته نتایج بهتری را رقم بزنیم. با یادآوری رسالتی که بر دوش داریم بر خود می‌بالیم که در تربیت نسل جوان می‌توانیم نقشی بی‌بدیل ایفا کنیم و از این طریق در عزت و سربلندی کشور در آینده سهمیم باشیم.

مقام معظم رهبری در جمع فرهنگیان در هفته معلم، خروج از تک‌زبانی را در برنامه‌های درسی آموزش زبان‌های خارجی مورد تاکید قرار دادند. سخن این شماره را با پرداختن به این موضوع مهم آغاز می‌کنیم. خورخه‌بالان^۱، پژوهشگر برجسته سیاست‌گذاری آموزش عالی تطبیقی در مدرسه امور بین‌المللی و عمومی دانشگاه کلمبیا، در بلاگ خود در سایت مراکز جهانی دانشگاه کلمبیا بحثی را در مورد جایگاه زبان انگلیسی در آموزش عالی مطرح می‌کند که می‌تواند به بعضی از سؤالات در مورد کاربرد این زبان به‌عنوان «زبان علم» پاسخ دهد. او این‌گونه استدلال می‌کند که برخلاف تصور رایج که جهت‌گیری جهانی در آموزشی عالی را استفاده از زبان انگلیسی به‌عنوان زبان آموزش و پژوهش ترسیم می‌کند، واقعیت آن است که در کشورهای در حال توسعه‌ای که زبان انگلیسی به‌عنوان زبان خارجی آموخته می‌شود استفاده از آن در آموزش عالی با معضلاتی همراه است. از یک طرف شاهد آن هستیم که مجلات تخصصی علمی نمایه شده بین‌المللی، حتی آن‌هایی که در گذشته به زبانی غیر از زبان انگلیسی منتشر می‌شده‌اند، در حال حاضر به زبان انگلیسی منتشر می‌شوند تا از مؤلفان و مخاطبان بیشتری برخوردار شوند و ضریب تأثیرشان افزایش یابد؛ اما این مجلات نسبت مؤلفان غیرانگلیسی زبان را به مؤلفان انگلیسی‌زبان افزایش داده‌اند، گرچه جوامعی که این مؤلفان به آن تعلق دارند هنوز به‌طور نسبی در جایگاه واقعی خود قرار نگرفته‌اند. از طرف دیگر مجلاتی هم که به زبان‌های ملی کشورها منتشر می‌شوند تعدادشان به دلیل رشد جوامع علمی در این کشورها (به‌عنوان مثال ایران، چین، اندونزی، ترکیه و...) رو به افزایش است. در حقیقت، میزان رشد مجلات انگلیسی‌زبان در مقایسه با مجلات غیرانگلیسی‌زبان کاهش یافته گرچه تقریباً کلیه مجلاتی که ضریب تأثیر بالا دارند به زبان انگلیسی منتشر

می‌شوند. با توجه به نظر بالان، این روند دوگانه را می‌توانیم در آموزش پزشکی به خوبی مشاهده کنیم. در این حوزه هسته اصلی مجلات تخصصی مهم به زبان انگلیسی منتشر و در بانک اطلاعاتی مدلاین^۲ نمایه می‌شوند. به موازات این مجلات و در حاشیه آن‌ها، تعداد در حال رشدی مجله نیز به زبان‌های غیرانگلیسی منتشر می‌شوند که بیشتر به ارائه خدمات پزشکی در مراکز بهداشتی درمانی در سطح ملی می‌پردازند. در واقع در کشورهای غیرانگلیسی‌زبان، جوامع تخصصی از زبان ملی خود برای ارتباط با همکاران و سیاست‌گذاران استفاده می‌کنند. پس باید گفت زبان انگلیسی عمده‌ترین زبان ارتباط جوامع تخصصی، آن هم در سطح بین‌المللی است. این دوگانگی در عمل این معضل را ایجاد کرده است که دانشگاه‌هایی که خواهان افزایش رتبه خود در رتبه‌بندی جهانی دانشگاه‌ها هستند چاپ مقاله در مجلات بین‌المللی را شرط ارتقا قرار داده‌اند. بدیهی است چاپ مقاله در مجلات بین‌المللی، به دلیل مشکل زبان و همچنین تعداد زیاد مقالات رسیده به این مجلات، بسیار وقت‌گیر و هزینه‌بر است و خود باعث می‌شود تولیدات علمی دانشگاه‌ها کاهش یابد. بعلاوه چاپ مقاله در این مجلات توجه متخصصان را از مسائل داخلی که اولویت بیشتری دارند به مسائل مورد علاقه متخصصان در سطح بین‌المللی سوق می‌دهد. در عین حال فشار سیاست‌های زبانی داخلی کشورها، متخصصان را به‌ویژه در رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی، به این سو سوق می‌دهد که برای مشارکت بیشتر در گفت‌وگوهای علمی داخلی و ارتباط با سیاست‌گذاران تولیدات علمی خود را در مجلات تخصصی داخلی، و بیشتر به شکل کتاب، به چاپ برسانند. به منظور حضور و دیده شدن متخصصان این رشته‌ها در سطح بین‌المللی، بعضی از کشورها از جمله چین به راه‌اندازی مجلاتی به زبان انگلیسی مبادرت نموده‌اند تا مقالات منتشر شده به زبان چینی مجدداً در این مجلات به زبان انگلیسی منتشر شوند؛ و البته این مجلات از جایگاه بین‌المللی بسیار نازلی برخوردارند. به نظر می‌رسد سیاست‌های زبانی داخلی و جهانی شدن در جهت مخالف یکدیگر حرکت می‌کنند و این مسئله منشأ معضلی است که در بالا به آن اشاره شد.

با این وضعیت چه راه‌حلی می‌تواند معضل را کاهش دهد. در کشور ما که با رشد روزافزون تولیدات علمی روبه‌روست هر دو روند مورد توجه قرار دارند. از یک سو دانشگاه‌های تراز اول کشور که باید در رتبه‌بندی جهانی جایگاه شایسته‌ای کسب کنند به تقویت زبان انگلیسی نیاز دارند، در عین حال، با توجه به رشد مقالات به‌ویژه در علوم انسانی و اجتماعی در کشورهای اروپایی به زبان‌های غیرانگلیسی، از جمله زبان‌های فرانسه و آلمانی، تقویت این زبان‌ها نیز که از گذشته در برنامه درسی حضور داشته‌اند برای مقاصد علمی و خروج از تک‌زبانی در برنامه‌های درسی اهمیتی انکارناپذیر دارد. از سوی دیگر ضرورت پرداختن دانشگاه‌ها به نیازهای داخلی، و از جمله ضرورت ارتباط دانشگاه

با جامعه، تقویت هرچه بیشتر زبان فارسی را ایجاب می‌کند که این نیز خود اولویتی در سیاست‌گذاری‌های زبانی کشور است.

در ادامه به بررسی اهداف ستون‌های ثابت که بخش مهمی از ساختار محتوایی مجله را تشکیل می‌دهند می‌پردازیم. ستون‌های ثابت به بخشی از محتوا شکل می‌دهند که به دلیل اهمیت و ضرورت لازم است در هر شماره پیگیری شود. تجربه نشان می‌دهد که تداوم بحث‌ها در مورد یک موضوع خاص در پیگیری آن موضوع توسط خوانندگان مؤثر است. دلیل این امر را می‌توان به عمیق‌تر شدن و تنوع بحث‌ها نسبت داد که خود زمینه را برای بالا بردن انتظارات خوانندگان و مشارکت بیشتر آن‌ها در بحث‌ها فراهم می‌آورد. از گذشته دور تا امروز بخش‌های **English Through Fun**، معرفی کتاب و اخبار گروه درسی جایگاه ثابتی را در این مجله به خود اختصاص می‌داده‌اند. در بخش اول فعالیت‌های متنوعی حول محور موضوعی ثابت مطرح می‌شود که هدف از آن اطلاع‌رسانی از طریق فعالیت‌های سرگرم‌کننده است. امکان ارتباط خوانندگان با این بخش مجله از طریق پست الکترونیکی و کانال تلگرامی فراهم است. در بخش معرفی کتاب در هر شماره یک یا دو کتاب جدیداً انتشار معرفی می‌شود که از این شماره نقد کتاب را نیز به این بخش افزوده‌ایم. در بخش اخبار گروه درسی، خبرهای مربوط به برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی زبان‌های خارجی توسط گروه درسی زبان‌های خارجی دفتر تألیف ارائه می‌شود. در سال‌های اخیر، به بخش‌های فوق ستون‌های ثابتی نیز افزوده شده که عبارتند از «**شد و تربیت‌معلم زبان**» و «**My Contribution**». ستون رشد و تربیت‌معلم زبان به مباحث کلیدی مربوط به تربیت‌معلم زبان خارجی می‌پردازد، و در ستون **My Contribution** در هر شماره مدرسان زبان انگلیسی در برنامه درسی جدید تجربیات آموزشی خود را مطرح می‌کنند. ستون دیگری هم که اخیراً به ستون‌های مجله افزوده‌ایم ستون نقد و نظر است که هدف از آن انعکاس نقطه‌نظرات دست‌اندرکاران امر برنامه‌ریزی درسی و مدرسان زبان است. طرح دیدگاه‌های مختلف در مورد یک موضوع فرصت مغتنمی است که می‌تواند به شفاف‌سازی موضوعات مورد بحث کمک کند. و بالاخره، ستون دیگری هم در شرف راه‌اندازی قرار دارد و آن ستون «**رشد و اقدام‌پژوهی**» است. در این ستون، در هر شماره، پژوهش‌های مدرسان زبان را که با روش اقدام‌پژوهی انجام شده معرفی می‌کنیم. مؤلفان محترمی که قصد دارند مطالب تألیفی خود را در یکی از این ستون‌ها ارائه دهند می‌توانند از طریق پست الکترونیکی با مدیر ستون تماس بگیرند.

پی‌نوشت‌ها

1. Jorge Balan
2. Medline